

ÖZET

KIRGIZİSTAN'DA TARIM-HAYVANCILIK SEKTÖRÜNDE ÜRETİM VE FİNANSMAN SORUNLARI VE BU SORUNLARIN ÇÖZÜMÜNDE SÖZLEŞMELİ ÜRETİM MODELİNİN UYGULANABİLİRLİĞİ

İnsanların gıda ihtiyaçlarını karşılamasının yanında gelir ve istihdam kaynağı yaratmak suretiyle tarımsal sanayinin gelişmesi ve kalkınmanın teşvik edilmesinde stratejik işlevi bulunan tarım sektörü, gelişmişlik düzeyleri ne olursa olsun tüm ülkelerin ekonomik hayatında vazgeçilmez bir role sahiptir. Dünyada değişen ekonomik ve ticari koşullara bağlı olarak rekabete dayalı serbest piyasa hakimiyetinin artması, yoksullukla mücadele ve kırsal kalkınma politikalarının odak noktasında bulunan tarımsal ekonominin canlandırılmasına yönelik farklı yaklaşımların uygulanmasını gerektirmektedir. Tarımsal ve kırsal kalkınmanın gerçekleşmesi öncelikle sektörün finansman sorunlarının çözülmesini gerektirmektedir. Kooperatifler, tarımsal finans kurumları ve bankaların entegrasyonu ile sektörün ihtiyacına cevap verecek çok yönlü ve etkin bir tarımsal bankacılık sisteminin oluşturulması üreticilerin krediye erişiminin sağlanması bakımından önem taşımaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülke uygulamaları incelendiğinde tarımsal kredilerin, sektörün yapısına ve üreticilerin ihtiyaçlarına uygun koşul ve nitelikte çeşitlendirilerek farklı bankacılık ürünleri tasarlandığı görülmektedir. Bu alternatif enstrümanlar, özellikle küçük işletmelerin krediye erişimlerini artırarak üretim ve finansman sorunlarının çözümünde etkili olmaktadır.

Gelişmiş ülkelerin kalkınma süreçleri incelendiğinde tarım sektörünün istihdamdan aldığı pay azalırken ekonomiye reel katkısının arttığı görülmektedir. Buna karşılık gelişmekte olan ülkelerde sektörün içinde bulunduğu yapısal ve finansal sorunların üretim hacmi ve kalitesini olumsuz yönde etkilediği, sektörün yüksek istihdam oranına rağmen arzulanan gelir ve katma değeri yaratamadığı görülmektedir.

Diğer gelişmekte olan ülkelere benzer olarak Kırgızistan'da da başlıca gelir ve istihdam kaynağı olarak ulusal ekonomiye önemli katkılarda bulunan tarım sektörü, ülkenin coğrafi yapısı ve doğal koşullarının elverişliliği nedeniyle gelişme ve yüksek katma değer yaratmada büyük bir potansiyel taşısa da, üretim ve finansman sorunları nedeniyle beklenen sektörel iyileşmenin gerçekleşmediği görülmektedir. Ülkede kırsal yoksullukla mücadelede ve sürekli bir sektörel büyüme sağlanmasında etkili kalkınma stratejilerinin uygulanmasının rolü büyüktür. Bunun için, sektörel yapının ve sorunların doğru analiz edilmesi gerekmektedir.

Kırgızistan'da, tarım ve tarıma dayalı sanayinin dengeli ve istikrarlı bir şekilde gelişmesi ekonomik kalkınmanın anahtarı kabul edilmektedir. Sektörel sorunların ortadan kaldırılması,

liberal bir piyasa ortamında, pazar odaklı bir üretim anlayışıyla, üretici ve sanayiciyi bir araya getirecek stratejilerin uygulanmasını gerektirmektedir. Bu çerçevede, değer zincirindeki aksayan yönlerin tespit edilerek sektörün üretim ve finansman sorunlarının giderilmesine yönelik çeşitli alternatiflerin geliştirilmesi yararlı olacaktır. Küçük ölçekli üretim yapısına sahip Kırgız tarım sektöründe üreticinin girdi temininden başlayarak, üretim ve pazara erişim süreçlerinde karşı karşıya kaldığı temel sorunların çözülerek sanayi kesiminin kaliteli ve yeterli miktarda hammadde ihtiyacının karşılanabilmesi, üretici ve sanayici arasında etkin bir koordinasyonun sağlanmasını gerektirmektedir. Bu amaçla, girdi tedariki, üretim, işleme, dağıtım ve pazarlama süreçlerinin farklı aşamalarında farklı işletmelerin faaliyet gösterdiği geleneksel tarımsal üretim yapısında Sözleşmeli Üretim Modeli'nin, taraflar arasında dikey koordinasyon sağlayarak tarım, sanayi ve ticaret kesimlerini bir araya getirebileceği düşünülmektedir.

Bu çalışmada, Kırgızistan'da tarım ve hayvancılık sektörlerinin genel değerlendirmesi yapılarak sektörlerin gelişimini engelleyen faktörler belirlenmeye çalışılmakta, pazar odaklı tarım sektörü yaratılmasında etkili bir üretim ve finansman sistemi olan ve bu özelliğiyle dünyada yaygın olarak uygulanan Sözleşmeli Üretim Modeli'nin ülkedeki mevcut sorunlara çözüm olup olamayacağı tartışılmaktadır.

Anahtar kavramlar: Kırgızistan, Tarım, Tarımın finansmanı, Sözleşmeli üretim.

КЫСКАЧА МАЗМУНУ

КЫРГЫЗСТАНДА АЙЫЛ ЖАНА МАЛ ЧАРБАЧЫЛЫГЫНДА ӨНДҮРҮШ
ЖАНА КАРЖЫ МАСЕЛЕЛЕРИ ЖАНА БУЛ МАСЕЛЕЛЕРДИ ЧЕЧҮҮДӨ
“МАКУЛДАШЫЛГАН ӨНДҮРҮШ МОДЕЛИНИН” КОЛДОНУЛУШУ

Калктын азык-түлүккө болгон муктаждыгын канааттандыруусу менен бирге киреше жана иш орун булагын жаратуу жолу менен айыл чарба өндүрүшүнүн өнүгүүсү жана өсүшүнө стимул берүүдө стратегиялык функцияга ээ болгон айыл чарбасынын өнүгүү даражалары кандай гана болбосун бардык өлкөлөрдүн экономикалык жашоосунда абдан маанилүү ролго ээ.

Дүйнөдө өзгөрүп турган экономикалык жана соода шарттарына көз каранды болгон жана конкуренцияга жол ачкан эркин базар өкүмчүлүгүнүн өсүшү кедейлик менен күрөшүү жана айылдарды өнүктүрүү саясатынын маанилүү борборунда жайгашкан айыл чарба экономикасын жандандырууга тиешелүү ар кандай иш-чаралардын колдонулуусун талап кылмакчы. Айыл чарбасын жана айылдарды өнүктүрүү үчүн бардыгынан мурда сектордун каржы маселелеринин чечилмеси талап кылынмакчы. Кооперативдердин, айыл чарба финансылык уюмдардын жана банктардын интеграциялануусу менен сектордун муктаждыгына жооп бере ала турган ар тараптуу жана эффективдуу айыл чарбалык банк системасынын курулуусу өндүрүшчүлөрдүн кредитке жетүүсүн жеңилдетүүдө чоң мааниге ээ. Өнүккөн жана өнүгүп келе жаткан өлкөлөрдөгү процедураларды карап көрсөк, айыл чарба кредиттеринин сектордун структурасына жана өндүрүшчүлөрдүн муктаждыктарына төп келген шарттарда өзгөртүлүүчү ар түрдүү банк продукциялары пландаштырылганы байкалып турат. Мындай альтернативдик инструменттер айрыкча чакан өндүрүшгөрдүн кредитке жетүүсүн жеңилдетип, өндүрүш жана каржы маселелерин чечүүдө маанилүү ролду аткарып жатмакчы.

Өнүккөн өлкөлөрдүн өнүгүү процесстерин анализдегенде иш менен камсыздоодо айыл чарба секторунун үлүшүнүн азайуусу экономикага чоң таасир берип жатканы байкалмакчы. Бул көрүнүшкө карама-каршы, өнүгүп жаткан өлкөлөрдө сектордун ичиндеги структуралык жана финансылык маселелердин өндүрүш көлөмүнө жана сапатына тийгизип жаткан терс таасирин, сектордун жогору деңгээлде иш орун камсыздоосуна карабастан кааланган киреше менен пайда жарата албай жатканы көрүнүп турат.

Башка өнүгүп келе жаткан өлкөлөрдү күндөй эле Кыргызстанда да айыл чарба сектору киреше менен иш орундун башкы булагы болуп, улуттук экономикага маанилүү үлүшүн тийгизип жатат. Өлкөдө традициялык экономикалык иш болгон айыл чарба

сектору өлкөнүн географиялык түзүлүшүнүн жана табигый шарттарынын төп келишинен өнүгүү жана жогору деңгээлде киреше жаралуусунда эн чоң мааниге ээ болсо да, өндүрүштүк жана финансылык маселелердин айынан күтүлгөн сектордук жакшыртылуу иш жүзүнө ашпай келе жатканы байкалмачы. Өлкөдө айылдардагы кедейлик менен күрөшүүдө жана туруктуу сектордук өсүштү камсыздоодо эффективдуу өнүгүү стратегияларынын колдонулуусу чоң роль ойнойт. Бул үчүн сектордук түзүлүштүн жана маселелердин туура анализденүүсү зарыл.

Кыргызстанда айыл чарбанын жана айыл чарбага тиешелүү өндүрүштүн бир калыпта жана туруктуу өсүшү экономикалык өнүгүүнүн ачкычы катары кабыл алынмачы. Сектордук маселелердин чечилиши либералдуу базар чөйрөсүндө базар мамилелерине ылайык келген өндүрүш түшүнүгү менен өндүрүшчү менен малчы жана дыйкандардын башын бириктирүүчү стратегиялардын колдонулуусу керек. Бул жерде баалуулуктар чынжырындагы аксаган жактарды таап, сектордун өндүрүштүк жана финансылык кыйынчылыктарын жоюуда ар түрдүү альтернативаларды иштеп чыгуу жакшы натыйжа бермекчи.

Чакан масштабдагы өндүрүш структурасына ээ болгон кыргыз айыл чарба секторунда өндүрүшчүнүн киреше алуусунун камсыздануусунан баштап өндүрүшкө жана базарга кирүү процесстеринде башына келген кыйын маселелердин чечилип өндүрүш секторунун сапаттуу жана жетиштүү көлөмдө чийки затка болгон муктаждыгынын камсыздануусу өндүрүшчү менен малчы жана дыйкандардын ортосунда эффективдуу координациянын жаралышын камсыздап бермекчи. Бул максат менен киреше алуу, өндүрүү, иштетүү, бөлүштүрүү жана сатуу процесстеринин ар кандай этаптарында ар түрдүү өндүрүштүк ишканалар иштеген традициялык айыл чарба өндүрүш структурасында Макулдашылган Өндүрүш Моделинин тараптар ортосунда вертикалдык координацияны камсыздап, айыл чарба, өндүрүш жана соода секторлорун бириктирүүчү фактор болушу күтүлмөкчү.

Бул эмгекте Кыргызстанда айыл чарба секторунун жалпы анализи кылынып, сектордун өнүгүшүнө тоскоолдук кылган факторлордун тастыкталышы изилденип жана базар мамилелерине ылайык келген айыл чарба секторунун түзүлүүсүндө эффективдуу өндүрүштүк жана финансылык системасы болгон Макулдашылган Өндүрүш Моделинин күнүбүздөгү маселелерди чечип чече албасы талкууланмачы.

Негизги түшүнүк сөздөр: Кыргызстан, Айыл чарба, Айыл чарба каржыландыруусу, Макулдашылган өндүрүш.

АБСТРАКТ

**ФИНАНСОВЫЕ И ПРОИЗВОДСТВЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ И
ВОЗМОЖНОСТЬ ПРИМЕНЕНИЯ МОДЕЛИ «ПРОИЗВОДСТВО ПО
СОГЛАШЕНИЮ» ДЛЯ РЕШЕНИЯ ПРОБЛЕМ В СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ И
ЖИВОТНОВОДЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ КЫРГЫЗСТАНА**

Кроме удовлетворения пищевых потребностей населения, сектор сельского хозяйства играет важную роль в создании новых рабочих мест и получения прибыли, что дополнительно стимулирует развитие сельскохозяйственной промышленности. В связи быстро изменяющимся в мире экономическими и торговыми условиями необходимо разработать разные подходы, направленные на развитие свободного рынка, основанное на конкуренции, усовершенствовании сельскохозяйственного сектора, сокращения бедности и разработки политики развития сельской местности. Развитие сельского хозяйства и сельской местности, в первую очередь требует решение проблем финансирования. Для облегчения доступа производителей к различным кредитам необходимо создание эффективной сельскохозяйственной банковской системы направленной на сельское хозяйство. Исследования опыта развитых и развивающихся стран показывает, что для сельскохозяйственных производителей были предоставлены кредиты с учетом особенностей сектора и потребностей производителя, были разработаны новые банковские продукты и большое количество разновидностей кредитов. Упомянутые альтернативные финансовые инструменты, особенно эффективны для средних предприятий по получению кредита и решению финансовых проблем.

Также процесс развития передовых стран показывает, что по мере развития несмотря на уменьшение количества занятых в данном секторе, увеличивается его удельный вклад в реальную экономику. Напротив к этому, в развивающихся странах, структурные и финансовые проблемы в сельскохозяйственном секторе негативно влияют на качество и объем производства и несмотря на высокую занятость, сектор не приносит желаемого дохода. В Кыргызстане, как и в других развивающихся странах, сектор сельского хозяйства, как прибыльный сектор и основной источник занятости вносит значительный вклад в развитие национальной экономики страны. В стране, в которой есть приспособленные географические и природные условия и которая носит огромный потенциал в развитии и производстве высококачественного продукта из-за производственных и финансовых проблем ухудшается год за годом. Стране необходимо использовать эффективные стратегии борьбы по сокращению бедности в сельских местностях. Для этого необходимо провести правильный анализ структуры сектора и

существующих проблем. В Кыргызстане стабильное и сбалансированное развитие сельскохозяйственной промышленности, считается ключом к экономическому росту. Для решения проблем сектора, в условиях свободного рынка, необходимо применить стратегию интеграции производителей и промышленников. В этой связи, необходимо определить слабые кольца цепи и разработать различные альтернативные решения к финансовым проблемам. Начиная с процесса приобретения оборудования необходимо обеспечить эффективную координацию между производителем и промышленником для решения производственных и продовольственных проблем и для производства качественного и в требуемом объеме сырья. Для этой цели, использование Модели Производства по Соглашению в разных предприятиях на этапах приобретения оборудования, производства, переработки, дистрибьюторства маркетинга обеспечит вертикальную координацию между сторонами, а также объединение интересов сельского хозяйства, торговли и промышленности. В данной исследовательской работе, проводится общая оценка сектора сельского хозяйства Кыргызстана, определяются факторы препятствующие развитию сектора и рассматриваются решения существующих проблем сектора путем применения Модели Производства по Соглашению.

Ключевые слова: Кыргызстан, Сельское хозяйства, Финансирование земли, производство по соглашению

ABSTRACT

PRODUCTION AND FINANCE PROBLEMS OF AGRICULTURAL AND LIVESTOCK SECTOR IN KYRGYZSTAN AND WHETHER CONTRACT FARMING MIGHT BE A SOLUTION TO THESE PROBLEMS

Agricultural sector having a strategic function in providing food for people as well as supporting development of agribusiness and maintaining employment, plays an important role in the economies of both developed and developing countries.

Changing economical and commercial environment and increasing domination of free market economies around the world requires different perspectives in strengthening agricultural economies which remain in the focus of poverty reduction and rural development policies. In order to achieve agricultural and rural development it is necessary to solve the financial problems of the sector in the first place. Integration of cooperatives, agricultural finance corporations and commercial banks facilitating an efficient agricultural banking system compatible with requirements of the sector is important in increasing producers' ability to gain access to credits. Analysis of successful cases in both developed and developing countries show that agricultural credits should be tailored to fit the structure of the sector and meet the needs of producers. These various alternative financial instruments are effective in addressing problems of production and finance faced by small farmers by improving their access to credits.

Analysis of well developed countries indicate that share of agricultural sector in total employment decreases as its contribution to the economy increases in real terms. In developing countries however opposite is true, where structural and financial problems have a negative impact on volumes of production and quality of output. As a result of this agricultural sector fails to generate desired level of income and value added despite its high share in total employment.

Agricultural sector in Kyrgyzstan contributes substantially to national economy by being a major source of income and employment. However, similar to other developing countries the sector has not been improving well enough due to production and finance problems, despite its potential to further develop and generate high value added with country's suitable geographic and natural conditions. Implementation of effective development strategies plays an important role in reduction of rural poverty and maintaining sustainable growth. For this, it is necessary to address the structure and problems of the sector correctly.

Growth of agriculture and agro-processing in a balanced and stable way is widely accepted as the key for economic development in Kyrgyzstan. Elimination of problems of the

agricultural sector requires implementation of strategies which will bring producers and processors together in a liberal market environment with a market oriented production perspective. Within this frame it might be useful first to determine the major gaps which cause production and financial problems in Kyrgyz value chain and then develop certain alternatives which might eliminate these problems.

In order to solve the major problems faced by the small farmers in production and marketing and to provide agro-processing firms with desired amounts of high quality inputs, it is necessary to build an efficient coordination among producers and processors. Within traditional Kyrgyz agricultural production system where input provision, production, processing, distribution and marketing are done by different businesses at different times, contract farming might be a solution in maintaining vertical coordination between producing, processing and trading parties.

This study reviews and analyzes the general outlook of Kyrgyz agriculture and livestock sectors, identifying the factors which hinder the development of the sector with further discussion on whether contract farming might be a solution to existing problems of the sector.

Key Words: Kyrgyzstan, Agriculture, Agricultural Finance, Contract Farming.